

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือในนวนิยายของ อ.ไพฑูริย์ ภาพลักษณ์เป็นความรู้สึกที่ประทับใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยกระบวนการสื่อสาร เมื่อภาพลักษณ์เกิดขึ้นจะเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือ หมายถึง ทักษะของคนในสังคมที่มีต่อผู้หญิงเหนือ ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือมิได้เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ แต่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และมีความสัมพันธ์กับสังคม จากการศึกษาพบว่าการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือมีความสัมพันธ์กับการเกิดรัฐชาติในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การก่อรูปของการประดิษฐ์ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่มีความซับซ้อน แม้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือมีความโดดเด่นมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ราชสำนักกรุงเทพฯ มิได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าว โดยเลือกรับรู้เพียงแต่ภาพลักษณ์ด้านลบของผู้หญิงเหนือเท่านั้น ความพยายามในการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง และอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ทำให้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่ถูกสร้างบิดเบือนไปจากความจริง แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของชนชั้นนำของกรุงเทพฯ ที่มีต่อผู้หญิงเหนือ และภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือที่ถูกสร้างในยุคนี้คือ ภาพของผู้หญิงเกียจคร้าน รักสบาย และใจง่าย ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ

การสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือในวรรณกรรมหลายประเภท ได้แก่ ขุนช้างขุนแผน สาวเครือฟ้า วังบัวบาน สี่แผ่นดิน และภาพยนตร์ ทำให้เห็นถึง การดูถูกผู้หญิงเหนือด้วยการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ ให้เป็นผู้หญิงที่มีความงาม ใจง่าย ไม่รักนวลสงวนตัว สกปรก ไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือน รักสบาย ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือที่มีความงามตามชนชาตินั้นมีความสัมพันธ์กับความสวยงามของสถานที่ เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลในยุคนั้นที่ต้องการกระตุ้นการท่องเที่ยว ดังนั้นการบรรยายความงามของผู้หญิงเหนือจึงควบคู่กับการบรรยายความงามของสถานที่ทางภาคเหนือ การให้ความสำคัญต่อความงาม และความงดงามทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ มีส่วนสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่เป็นผู้หญิงสวยให้ฝังแน่นในความคิดของคนในสังคมมากขึ้น ทำให้คนในสังคมโดยเฉพาะผู้ชายภาคกลางต้องการที่จะมาท่องเที่ยวที่ภาคเหนือ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างต่อเนื่อง การนำเสนอภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือใจง่าย ผสมผสานเข้ากับภาพลักษณ์ด้านความงามของผู้หญิงเหนือ และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่ส่งผลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือให้เป็นผู้หญิงขายบริการทางเพศ

ด้วยเหตุดังกล่าว อ.ไชยวรศิลป์ นักเขียนสตรีชาวล้านนาที่มองเห็นปัญหาและต้องการ “แก้ภาพลักษณ์” ให้แก่ผู้หญิงเหนือ จึงต้องสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือขึ้นใหม่

นวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ ได้สร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับผู้หญิงเหนือโดยสร้างภาพลักษณ์ ผู้หญิงเหนือ 5 ลักษณะคือ การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือกับการวางตัวในสังคม การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือที่มีความภูมิใจในอัตลักษณ์ การสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือที่แข็งแกร่ง และการสร้างความเป็นผู้หญิงเหนือที่รักสันโดษ การสร้างภาพลักษณ์ดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านตัวบท โดยการสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นภาพลักษณ์กุศโลบาย เพื่อต่อสู้กับภาพลักษณ์ด้านลบที่ถูกสร้างขึ้น ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือที่วางตนเหมาะสมกับบทบาทย่อมส่งผลต่อภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือให้มีความเป็นกุศโลบาย ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่สำคัญในสังคมปิตาธิปไตย ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือยึดมั่นต่อท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงการต่อรองทางอำนาจในการนิยามภาพลักษณ์ใหม่ให้กับผู้หญิงเหนือที่ถูกสร้างจากส่วนกลาง นอกจากนี้การสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่รักศักดิ์ศรี ส่งผลต่อการปฏิเสธภาพลักษณ์ผู้หญิงใจง่าย ภาพลักษณ์ใหม่ที่นำเสนอ ย่อมถูกคาดหวังให้เป็นภาพตัวแทนของผู้หญิงเหนือทั้งหมด การเสนอภาพของตัวละครผู้หญิงที่มีความแข็งแกร่งลบด้านภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือที่อ่อนแอ ที่รอแต่จะพึ่งพาฝ่ายชาย นอกจากนี้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่รักสันโดษ ถ่อมตน ไม่ยึดติดกับทรัพย์สิน มีความรักห่วงหาและความภาคภูมิใจในผืนแผ่นดินยังเป็นความคาดหวังให้ผู้หญิงเหนือรู้และตระหนักถึงคุณค่าของตน และหลุดพ้นจากกรอบที่ถูกสร้างขึ้นจากกรุงเทพฯ ภาพลักษณ์ที่ อ.ไชยวรศิลป์ สร้างขึ้นผ่านตัวละครในนวนิยายที่โดดเด่น โดยอาศัยสำนวนภาษา เพื่อต่อสู้กับภาพลักษณ์ด้านลบที่มองผู้หญิงเหนือว่า “ใจเกียจ ใจง่าย และรักสวยรักงาม” อัตลักษณ์ใหม่ของผู้หญิงเหนือที่ถูกสร้างขึ้น อ.ไชยวรศิลป์ คาดหวังให้เป็นภาพตัวแทนของผู้หญิงเหนือทั้งหมด

การสร้างความเป็นอื่นให้กับส่วนกลาง โดยสร้างภาพลักษณ์ด้านลบให้กับส่วนกลาง เป็นการนิยามอัตลักษณ์ใหม่ให้กับส่วนกลาง เพื่อตอบโต้ อัตลักษณ์ด้านลบของผู้หญิงเหนือ เพื่อต่อรองอำนาจในการนิยามความหมายให้กับภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ

ในกรณีการตอบโต้การดูถูกผู้หญิงเหนือ จากการศึกษาพบว่านวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ มีการตอบโต้ภาพลักษณ์ด้านลบที่ส่วนกลางสร้างขึ้น 5 ประการ คือ การตอบโต้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือใจง่าย การตอบโต้ภาพลักษณ์โสเภณี การตอบโต้วาทกรรม “อีลาว” การตอบโต้วรรณกรรมภาคกลาง และการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบให้กับผู้ชายภาคกลาง การตอบโต้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือใจง่าย นวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ กล่าวว่า คนภาคอื่นมักมองผู้หญิงเหนือว่าใจง่าย อีกทั้งไม่มีคุณค่า สามารถซื้อได้ในราคาที่แสนถูกจนกลายเป็นภาพลักษณ์ และตัวตนถาวรของผู้หญิง

เหนือ จึงมีการปฏิเสธภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือใจง่าย ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่รักนวลสงวนตัวขึ้น อ.ไชยวรศิลป์ พยายามชี้ให้อ่านเข้าใจว่าภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่ว่าใจง่ายนั้น แท้จริงมาจากความไวใจ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมต่อผู้ใด เป็นเหตุให้ผู้ชายภาคกลางหลอกลวง และชักนำผู้หญิงเหนือไปในทางที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมของภาคเหนือที่สุภาพอ่อนโยน จนทำให้คนภาคอื่นมองว่า อหิชาสัยอันดีงามของผู้หญิงเหนือที่มีต่อผู้ชายต่างภาคนั้น เป็นความพยายามที่จะทอดสะพานให้ฝ่ายชาย ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของส่วนกลาง การตอบโต้ภาพลักษณ์โสเภณี นวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ มีการกล่าวถึงภาพลักษณ์โสเภณีที่ถูกสร้างขึ้นว่าพัฒนามาจากภาพลักษณ์ผู้หญิงใจง่าย ประกอบกับภาพลักษณ์ด้านความงามของผู้หญิงเหนือ อ.ไชยวรศิลป์ มิได้ปฏิเสธประเด็นดังกล่าวแต่หากพยายามอธิบายถึงสาเหตุที่จำเป็น ของผู้หญิงเหนือโดยอ้างถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่บีบคั้น การเรียกผู้หญิงเหนือว่า “อีลาว” มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และนัยยะถูกผู้หญิงเหนือว่าผู้หญิงเหนือใจง่ายไม่มีคุณค่า ป่าเถื่อนและสกปรก การดูถูกผู้หญิงเหนือในประเด็นดังกล่าวเกิดจากความไม่เข้าใจด้านวัฒนธรรมของภาคเหนือ

การใช้วาทกรรม “คนเมือง” เป็นการตอบโต้การสร้างภาพลักษณ์ด้านลบให้แก่คนเหนือ และผู้หญิงเหนือ ที่คนภาคกลางมักเรียกคนเหนือว่า ลาว และเรียกผู้หญิงเหนือว่า “อีลาว” ที่มีนัยยะดูแคลนหลายประการ เช่น สกปรก ป่าเถื่อน และด้อยพัฒนา การตอบโต้ประเด็นดังกล่าวโดยการใช้วาทกรรม “คนเมือง” เข้ามาแทนที่ โดยสะท้อนผ่านตัวละครผู้หญิงเหนือที่มีภาพลักษณ์ในการปกป้องเกียรติภูมิให้กับผู้หญิงเหนือ ผ่านคำพูดของตัวละครที่รุนแรง บ่งบอกความไม่พอใจของคนท้องถิ่นที่ถูกเรียกจากคนภาคกลาง อีกทั้งได้สร้างภาพลักษณ์ของความโง่เขลาให้แก่ผู้ที่มีแนวคิดในการดูถูกคนเหนือ และดูถูกผู้หญิงเหนือ ตลอดจนกล่าวถึงผลกระทบที่เป็นผลเสียกับคนกรุงเทพฯ และอาจบั่นทอนความมั่นคงของรัฐได้

การตอบโต้วรรณกรรมเรื่องสาวเครือฟ้า และวังบัวบาน ก็มีปรากฏในนวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ด้วย ภาพลักษณ์ของสาวเครือฟ้าเป็นภาพเสนอของผู้หญิงเหนือทั้งหมด การผลิตซ้ำภาพลักษณ์แบบสาวเครือฟ้าครั้งแล้วครั้งเล่าผ่านสื่อสาธารณะ มีส่วนสำคัญทำให้คนในสังคมเชื่อว่าภาพลักษณ์ของสาวเครือฟ้าเป็นตัวแทนของผู้หญิงเหนือ แต่ อ.ไชยวรศิลป์ปฏิเสธว่าเรื่องสาวเครือฟ้าไม่ใช่เรื่องจริง ส่วนการตอบโต้นักประพันธ์ภาคกลาง ที่ไม่ได้หาข้อมูลอย่างแท้จริงก่อนจะมาเขียนเรื่องราวที่เกี่ยวกับภาคเหนือ นักประพันธ์ภาคกลางมุ่งจะสร้างแต่ภาพลักษณ์ด้านลบให้กับผู้หญิงเหนือจนลืมนองภาพของผู้หญิงที่มีบทบาทในกระบวนการผลิตอาหาร และเป็นกลไกสำคัญในระบบเศรษฐกิจ นอกจากนี้การใช้วาทกรรม “คนใต้” ในนวนิยายของ อ.ไชยวรศิลป์ มีความสัมพันธ์ในเชิงตรงข้ามกับการใช้วาทกรรม “คนเมือง” สามารถตอบโต้กับการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ

ว่าใจง่ายได้เป็นอย่างดี “คนใต้” ไม่ได้รับการยอมรับถูกกีดกันและถูกสร้างความเป็นอื่นสวมทับลงไป เป็นความพยายามที่จะสร้างภาพเหมารวมให้กับผู้ชายกรุงเทพฯ ที่ไม่รับผิดชอบไม่กล้ายอมรับความผิดที่ตนก่อขึ้น และอาจทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ได้

การสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับผู้หญิงเหนือ และการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบให้กับส่วนกลาง เป็นการช่วงชิงพื้นที่ในการนิยามความหมายให้กับภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ เป็นการต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางซึ่งหมายถึงกรุงเทพฯ และชายขอบ โดยการสถาปนาอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมา เนื่องจากการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบให้แก่ผู้หญิงเหนือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ส่วนกลางมีอำนาจเหนือกว่าหลายด้าน จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่จับเกี่ยวกันด้วยวิธีการสร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้หญิงเหนือซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมหนึ่ง ที่สะท้อนผ่านภาคปฏิบัติการของวาทกรรม คือนวนิยายของอ.ไชยวรศิลป์ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ความโยงใยระหว่างตัวบทนวนิยายกับกรอบความรู้ของนักเขียน ด้วยความมุ่งหมายที่จะเสนอมุมมองความไม่เท่าเทียมกันภายใต้กลไกทางวาทกรรมเชิงอำนาจรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น อ.ไชยวรศิลป์จึงเลือกที่จะสร้างภาพลักษณ์ด้านบวกให้กับผู้หญิงเหนือ พร้อมกับสร้างภาพลักษณ์ด้านลบให้กับส่วนกลางเพื่อเปิดพื้นที่ในการอธิบายตัวตน จากท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการหลีกเลี่ยงการครอบงำ เก็บกด และปิดกั้นอย่างเช่นที่ผ่านมา

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมทางการเมืองในงานเขียน ของ อำพันไชยวรศิลป์ที่ใช้นามปากกาอื่น เช่น อสิธรา เอื้อ ורתัย และเอื้องฟ้า สุมามาลย์ ด้วย โดยการศึกษาเชิงประวัติของผู้เขียนควบคู่กับสถานการณ์ทางสังคม